

3 — De 10
PARABOLIS,

BENEDICENTE DEO!

Veniâ Ampl. SEN. PHILOS.

SUB PRÆSIDIO

VIRI ADMODUM REVERENDI

CELEBERRIMIQUE

DN. TORST. RUDEEN,

Poët. Prof. Ord,

TIROCINIUM

hoc Academicum

*publico examini modeste
defert*

MICHAEL JESENHAUS. M.F.

Ost. Bothn.

Loco horisque suctis,

d. xvi. Cal. Jan.

MDCC V.

Exc. JO. WAL.

P A T R I
INCHRISTO REVERENDISSIMO,
DN. JOHANNI
GEZELIO,
DOCTORI, EPISCOPO & PRO.
CANCELLARIO,
Excellentissimo, Celeberrimo,
Eminentissimo,
Mæcenati Magno
VITA & FELICITAS COELITUS!

Lumen inocciduum Boreæ, præco-
nia famæ

Inclyta Flaminei cui dat honoris apex.
Non ut ab hac dignè tenui cantêre

Thalia

Parva Tuum præsens pagina Nomen
habet:

Nomen Apollineo celebrari pectine
suetum,

Cujus inumbrari tegmine quisq; vovet:
Nomen in oppressas quod non immitte

Camœnas

Plorantum facili respicit ore preces.
Aspicito servum, de totque clientibus
unum,

Qui gaudere tui parte favoris avert.
Aspice, si vacat, & Te quando negotia
laxant

Publica, submissè quæ Tibi cunque
sacro.

Ausibus ignoscas; hoc si mea cœpta
merentur,

Fortè verecundo plura rogasse nefas.

REVERENDISS: TUÆ PATERNITATIS

Humilissimus servus

M. 7.

Adm. & Plurimum Reverent

VIRIS &

DN. GEORGIO BIUGG,

Pastori Ecclesiarum Walsensium, adst-
tarumq; Præposito longè meritis-
simo, Patruo, ab orbitudine jam, Parentis ob
officium continuum, ætatem mihi
amando & honorando.

DN. MARTINO GALLO,

Pastori in Wòro dignissimo &
piissimo, Evergetæ semper cele-
brando.

DN. MARTINO RIVELIO,

Pastori Malapensium laudatissimo,
Fautori propensissimo, æstimatissimo.

DN. M. ERICO WALLENIO,

Rectori Scholæ Uhloënsis perquam-
industrio, Præceptori quondam, de-
voto perpetim recolendo pectore.

DN. MICHAELI GAVELIO,

Senatori & Mercatori inter Walsenses
celebri, Consanguineo carissimo.

SALUTEM

dis, Clarissimis, Conspicuis

DOMINIS,

DN. ISRAELI ALESTANO,

Pastori in Rytro majori diutissime
merito, Fautori & Benefactori de-
venerando.

DN. SAMUELI BACKMAN,

Pastori in Laibela vigilantissimo, Affi-
ni honoratissimo, pie collatam ob bo-
nitatem meis mihi cantando diebus.

DN. BARTHOLDO VAEHL,

Pastori in Imola gravissimo, Fautori
& Promotori usque suspiciendo.

DN. M. JACOBO HILDEEN,

Rectori Scholæ Wasensis solertissimo,
Præceptor non ita pridem, Evergetæ
in paucis facili, laudando.

DN. JOHANNI GABRIELIS,

Senatori & Mercatori ibidem præ-
stanti, Benefactori honorando.

OMNIGENAM!

DEbeo plus Vobis quam lingua loquetur,
honoris,

O mihi nominibus Pectora nota piis;
Et si vel calamô vel linguâ encomia ferrem,
Illa tamen meritis inferiora forent:
Nec meus ingenii, quem Vobis offero, fetus
Cultu, quò placeat conveniente nitet.
Sumite, quæso, tamen, nec verso temnite vultu,
Sincerâ Vobis quæ pietate fero.
Scilicet artificis quod pingere dextra nequibat
Ut superinjectâ veste tegebat, opus;
Sic, quas non valeo complecti carmine laudes
Devotâ tacitus simplicitate colam.

Pl. Reverend. & Eximiornm Vest.
Nominum

Æstimator observantis-
simus

M. J.

Politissimo & Pereximio

DN. MICHAELI
JESENHAUS,

Amico veteri perdilecto.

Egregii quondam patris lectif-
sima proles,
JESENHAUS, patriæ Pieridumque,
decus.

Omne felici Cathedram conscen-
dis, & inde
Ingenii monstras persapientis
opes,

Gratulor ergo tuis bene cœptis,
gratulor ausis!

In cursu pergas, Me monitore,
Vale!

PETRUS HAHN,
Prof. Physices.

Juveni

Ingenii felicitate, diligentie laude & morum candore Commendatissimo.

DN. MICHAELI JESENHAUS,
Super PARABOLIS eruditè commentanti:

Ceu pondere pressa maligno,
Sua, Palma, cacumina tollit,
Et nitens ardua contra
Viridantior inde resurgit;
Ira virtus, mole gravata
Fortunæ & Sortis iniquæ,
Mæge vultus læta serenat,
Et vulnere pulchrior exit.
Et Tu, Juvenum decus ingens,
Fatis satis use sinistris,
Quò Te magis illa premebant,
Hoc Tu superantior exstas.
Si credis amica monenti,
Animum usq; tenebis eundem.
Olim meminisse juvabit:
Et, qui patitur, potietur.

*Ne Amico veteri & dilecto deessem,
deproperabundus accineb.*

TORST. RUDEEN.

§. I.

Ivinus Plato lib. i. de leg. u-
nam præstantissimarum
censet legem, ne quis-
quam legum normam
mentis acie ponderare,
& quænam illarum se re-
ctè habeant, quænam secus, inquirere
audeat; sed ut, quæcunque in iis etiam
sine necessariis argumentis tradita fue-
rint, pronis auribus animisque ab o-
mnibus accipiantur. Quod eâ men-
te præcepisse Philosophum non im-
meritò judicamus, ut ostenderet, in
plerisque rebus cognoscendis non mi-
nus fidei quam demonstrationi relin-
qui debere. Duplex enim via est, per
quam rerum cognitio animis nostris
illabitur: una rationis & sensuum, altera
fidei; plana hæc & indubia, quippe
quæ ad veritatem amplectendam nullis

A

fere

ferè indiget probationibus, illa verò ob-
 scura & infinitis quæstionum tricis ob-
 sita, adque veri notitiam reperiendam
 anceps sæpe & infida: & id ob hebetu-
 dinem & cæcitatem intellectus huma-
 ni, qui minorem fructum ac fides & cre-
 dulitas post lapsum mortalibus ferre vi-
 detur. Nam quamvis dici nihil possit,
 quod non prius dictum est, ad eam ta-
 men scientiæ perfectionem humana
 mens non dum pervenit, ut omnium na-
 turalium rerum cognitionem sibi fami-
 liarem reddiderit: imo, adhuc fortè di-
 cenda multa essent, quæ quo minus ho-
 mines attingant, nefanda illa incredu-
 litatis tabes ex parte magna prohibet.
 De ea verissimum est Heracliti effatum,
*multas divinas & præclaras res ab homini-
 bus ignorari, ob eorum incredulitatem.* Cui
 suum calculum addit Theophrastus in-
 quiens: *Res mundi pulcerrime ab arrogantia
 hominum ignorantur, dum nihil statuunt
 credere, nisi humana mens rationem illius
 perceperit.* Scilicet egregiæ Poëleos parti,
 quam

quam ajunt Parabolicam, ut etiam non paucis aliis veterum doctrinis, nocuisse incredulitatis morbum, quis non videt? si modò antiqua appellari mereantur splendidissima adolescentis ævi inventa. quin, ut fateamur verum, hæc, in quibus vivimus, sunt antiqua tempora, in quo mundi senio plures præclaræ majorum nostrorū artes quasi senuere. Unde nec mirandum paucissimos esse, qui, qua decet, veneratione scientiam per Parabolas antiquitus propositam agnoscunt, cum ex adverso multi reperiuntur, qui vel suapte incitiâ, vel nescio quâ anilium fabularum ducti suspicione, hanc ipsam utpote inanem, sterilemque despiciunt. Hi suo sensu gaudeant, quibus interim vel credulitatem filiorum morituri senis Æsopici eo nomine commendatam volumus, ut eorum more, qui, cognitô Patris effato de magna auri vi alicubi in Vineâ defossa, dicto ipsi audientes, totâ vineâ ligonibus inversâ, thesaurum quidem nullum inve-

nerunt, sed tulerunt tamen æstatis posteræ vindemiam uberrimam, Parabolas nunquam illius esse formæ, quali sese primo intuitu nobis offerunt, sed interiori angulo diversa nimis condere, sibi persuadeant: Unde illarum indole exactius consideratâ, non certè, uti aliàs opinarentur, vana figmenta; sed universæ Philosophiæ præcepta, a suis inventoribus eô sermonis involucro implicita lucri facient. Secus autem cum fit, videntur malle pulcerrimâ rerum scientiâ carere, quam dare operam, ut eam investigent.

§. II.

Non nescimus, hæc dum dicimus, forsitan nobis occini: qui quibusvis figmentis fidem habet stultum esse. neque negamus, esse plurima inutilia a multis excogitata, quorum ex natura Parabolæ nostræ minus erunt spectandæ: quin fatendum est, etiam ea ipsa, quæ quidem primâ specie videntur esse merilulus, & ingeniorum, quæ nihil majus
ha.

habent, oblectationes, aliqua simul continere seria & utilia, quamvis ea non nisi ab acurioribus secerni possint. Unde non incertis rationibus inducimur, ut in ejusmodi credulitate potius quam nimia incredulitate peccandum, existitemus. In eo scripti genere verisatus excellentiss: Morhofius, cujus magni facimus judicium, Polyhist: pag. 88. *Sunt, ait, qui talia ut inania, & ab otiosis ingeniis ad fucum simplicioribus faciendum, inventa aspernantur: sed media in illis via procedendum est. Ut enim nullus liber tam malus est, in quo non sit aliquid boni; ita & in illis, qui arcana se tradere venditant, invenies aliquando que vix credideris. Non negaverim equidem multa a multis fingi esse, qui aliorum credulitati imponant, & ad inanes contemplationes homines, quibus omnia ignota magnifica sunt, abducant, Sed de omnibus eandem pronunciare sententiam nefas esto. Neque ita suspicionibus indulgendum est, ut omnia sine discrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius crescat eum*

bona segete infelix lolium & steriles avenæ.
 Hanc ob causam ingens cum sit Parabol-
 larum & futilium figmentorum diffe-
 rentia, probè hæc ab illis discernenda
 sunt, nec omnia sine iudicio vel acci-
 pienda vel abjicienda. Nec est verifimi-
 le, veteres sapientes mentiendi libidine
 motos talia finxisse. Quis enim nisi scur-
 ra iis vacaret lusibus? Quis nisi fatuus
 similibus narratiunculis assentiretur?
 Ergo aliquid causæ est, quod ejusmodi
 occasionem dederit, de quo D. D. in
 sequentibus.

§. III.

Cæterum ut inoffenso pede progre-
 diamur, omnium primò dispicienda
 nobis erit nominis Parabolæ origo, il-
 lane debeat fontibus Græcis an La-
 tinis? Sunt quidem, notante id D. Glas-
 sio, Philol. S. pag. 337. quibus Parabo-
 la dicitur, quasi quod paret vela, ad
 significandam velatam, obscuram-
 que Orationis speciem Parabolicam.
 Alii, ut simplicem, facilemque captu
 do-

doctrinæ formam innuant, eam a parando bolum, ori scil. facilem accersunt. Quod si ita habebit, quid obstabit, quò minus Symbolum a *συμβολη* & bolum, ceu cui quilibet Apostolorum suum bolum contulerint: vel Diabolus a *δύο* & bolum, quasi devorans hominem duobus bolis, qui sint anima & corpus, dici possit? Hanc autem notationem cum, ut inutilem & ineptam improbandam meritò censemus, tantò minus propendemus in sententiam derivantium vocem Parabolæ Latino ab idiomate, quò certius constat eandem Græci esse ortus, qui & propria in lingua quærendus erit. Parabola est a *παραβάλλω*, juxta iacere, contere: Unde *παραβολή*, Parabola, collatio sive similitudo. Tacemus significatus alios, apud Auctores diversos non infrequentes, qui ad institutum nostrum parum pertinere videntur.

§. IV.

Longè alio sensu Parabolam apud Hebræos inveniri, liquidò patet ex usu

vocis לִשְׁמָו & הַרְהוּ, quorum illa sic dicitur ob similitudinem & collationem diversarum rerum, hæc ob obscuritatem sensus ænigmaticam, quæ ibi ferè obtinent imperium & patriam: nam prout ipsam לִשְׁמָו dominandi & regendi significatu gaudet, ita denotat dominantem quamvis sententiam, *κυρία γνώμη*, h. e. celebre aliquod & authenticum dictum, adeoque sermonem non solum similitudine aliquâ vestitum, sed & insigni polentem gravitate. Hinc Divinus liber proverbiorum Salomonis הַרְהוּ לִשְׁמָו videtur fuisse consecutus nomen. Eadem in significatione novo in Fœdere occurrit dictio τῆς ὁμοιωτικῆς, ubi emicat series narrationum Parabolicarum, quibus in docendo populo Salvator usus est: quin ibidem παροιμία & ὁμοιωτικὴ promiscuè usurpantur, quòd pleraque proverbia constant similitudinibus. Ita enim Apostoli Christo Ioh: 16: 29. οὐκ ἔστιν ἄλλη παροιμία ἢ ὁμοιωτικὴ λέγεις, uti hæc exponit D. Chemn: Harm. Ev. Cap. 61. Isque fere usus est

voca-

vocabuli Parabolæ tam apud Sacros quam profanos scriptores, præter hoc quòd in Mathesi venit nomine parabolæ curva illa linea, quæ ex transversa confectione fit: item divisio multiplicationi contraria. Et quatenus infamia notæ significationis a fabulæ nomine removeatur, uti etiam sæpius est notionis honestæ, Auctore Verulamio, Parabolam pro fictione Poëtica, ipsisque adeo fabulis tuto usurpamus.

§. V.

Poësin ἀμυθον ἀψυχον planè, Plutarcho adlente, fabulasque vitam & animam Musarum nuncupare non dubitamus. Nam cum Poëtæ nomen a faciendo vel fingendo deflexum est, ipsius erit officium non tam exstantes res, quam non exstantium, quæ tamen exstare possent, formas singulari orationis artificio depingere. Hinc tot miraculosæ Poëtarum narrationes, Apologi, Metamorphoses, & Comicorum theatra, repræsentata sub habitu certarum per-

sonarum, vel aliquando, vel nunquam
 in mundo vitarum. Sic in iratæ Junonis
 descriptione Virgilius potentis Matronæ
 ideam adumbrat, a quo vicissim Æneas,
 ut ab Homero Ulysses, non ad historiæ
 fidem, sed ad effigiem perfecti Impera-
 toris describitur, non qualis fuerit, sed
 qualis fuisse debuerit. Quo loco patescit
 ὑποτύπωσις usus, intellectualia ad sen-
 tum deducendis, dum res ita delinean-
 tur, ut videantur agi. Cujus exemplum,
 ut prætereamus alia, in exponenda co-
 ercitione furoris bellici præstitum est
 lib. 1: Æn: v. 297.

- - - *Diræ ferro & compagibus arctis
 Claudentur belli porta. Furor impius intus
 Sæva sedens super arma, & centum vinctus
 abenis*

Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
 Unde non obscure constat, quicquid de-
 formitatis per lapsum rerum universi-
 tati conciliatum est, Poësin suæ elegan-
 tiæ quasi velle restituere, adeo, ut hu-
 manus animus in ea quam maximè ha-
 beat.

beat, unde sibi complaceat, oblectatio-
 numque suarum defectus suppleat. Nam
cum res gesta, ait Verul: l. 2: c. 13. de aug.
sc. Et eventus, qui vera historia subjiciuntur,
non sint ejus amplitudinis, in qua anima
humana sibi, satisfaciat, præsto est Poësis,
que facta magis Heroica consingat: Cum hi-
storia vera successus rerum minimè pro meri-
tis virtutum Et scelerum narret; corrigit eam
Poësis, Et exitus Et fortunas, secundum me-
rita, Et ex lege nemeseos exhibet, sic rerum
simulacra ad animi desideria accommodans,
non animum rebus submitteus. Hæc autem
jucunda varietas non aliunde quam
è mira imaginationis vi resultat, quæ
in nullo scientiarum genere æquè ac in
Poësi valet, foveturque quiete & seces-
su, juxta illud Poëtæ:

Carmina secessum scribentis Et otia querunt.

Nam ut vocibus ipsis & sententiis simu-
 lacra rerum; ita earum inter se imagines
 Tropis, similibus, aliisque orationis
 ornamentis animis nostris præstantur.

§. VI.

Pictores hac in re imitatur mens humana, qui nobis speciem aliquam proponunt, ut eâ rem aliam significant. Quod itaque Pictor coloribus, figura & proportione, id animus noster facit conceptu: nam res concipimus, vel uti sunt, vel sub imagine aliarum rerum, quæ ipsis assimilari possunt, & earum quasi typû monstrant. Hic Phantasiâ scientiæ cuiuspiam effectricem non constituimus; sed quatenus ad impetum Poëticum, celeritatemq; fingendi confert, eam Poësi imperare dicimus. Hinc est, quod apud bonos Poëtas varietatum & oblectationum omnia plena occurrant. Heic loci nobis objici possit, tales sermoni vicissitudines inseruisse, nihil esse aliud, quam ei pigmenta & ampullas adjecisse, qui est pannus Horatii, quem ille in Arte festivissimè perstringit. v. 15.

*Purpureus latè qui splendeat unus & alter
Assuitur pannus: cum lucus, & ara Diane,
Et properantis aquæ per amenos ambitus agros,
Aut flumen Rhenû, aut pluvius describitur arcus.*

Sed

Sed utut fabulæ virtus est, ut simplex sit duntaxat & una; non tamen inde non admittit digressiones & episodica, unde varia efficitur & rara: qualem semper magni facimus raritatem, cum e contrario quæ sæpe fiunt, tandem despiciuntur & sordent. Sic Maro in descriptione Æneæ, quamvis diutius aliquando in digressionem occupetur, nunquam tamen non meminit sui Herois, redeundo ad narrationis filum. Ex hisce colligitur licentia illa Poëtis concessa, quæ in eo consistit, quod ipsis latior pateat exspatiandi campus sermone in ligato, quam Oratori in proso. Nam *quicquid in reliqua Oratione*, inquit Weisius Inst:Or:p.438. *valet intra mediocritatem, id in carmine tolerari potest vel ad excessum. Orator in stylum incumbit artificialem; Poëta vero videtur sectari artis aliquem excessum; id tamen hac cum cautione, ne decori limites transgrediatur. Hinc cum in omni doctrina impietas summopere cavenda, & poemata obscæna, mores hominum, imo*

sæpe virtutes ipsas satirico sale perfrin-
 gentia ob licentiæ suæ abusum *λόγοι ἀεγροί*
 jure judicanda erunt; dubitandum est,
 an ab hujusmodi Ethnicorum evolven-
 dis scriptis Christianus arceatur. nam
 siquidem in iis multa sæpe cognitu di-
 gna continentur, verebitur, quisquis o-
 mnia ea sine discrimine repudiaverit, ne
 infantem, quod ajunt, una cum lavacri
 sordibus effundat. h. e. ne Ethnicorum
 dogmata despiciendo, simul despiciat,
 quæ novisse Christianum decebit. Pro-
 inde cum per lapsum deperditam Divi-
 nam & Humanam Sapientiam omnium
 temporum mortales reficere conati sunt,
 Poëtas quoque in id ipsum incubuisse,
 nemo non novit, qui præclara ipsorum
 ingenii facinora attentius inspexit. In iis
 eminent illa, quibus sapientiæ suæ sacra
 vel occultaverant, vel ubicunque fuerat
 opus, clare exposuerant: utrumque præ-
 stat Parabolicum dicendi genus. Nam
 cum vulgus, noctuarum instar, interdum
 ob lucem nihil videntium, disciplinas eas,
 quæ

quæ aliquam subtilitatem sapiunt, difficile percipere potest, non sine causa nobilis hic erudiendi modus antiquitus inventus est, ut per simulacra & exempla doctrinæ discipulorum animis insidiosâ quasi quadam suavitate sese insinuarent. Sed siquidem juxta timendum erat, ne homines, prout est instabile ingenium humanum, postquam Doctorum suorum præcepta sibi cognita reddidissent, ea contemnerent; etiam occultationis artificio inserviêre Parabolæ, in quibus argumentum quidem fundabatur veri soliditate, sed ipsa veritas per quædam ficta proferebatur: idque eum in finem, ne vel communis sapientia plebejis innotesceret, vilesceretque, vel ut populus tanto majori incenderetur cupidine cognoscendi ea, quæ ipsi non nisi per transennam cernere licebat. Unde oriebatur admiratio, quam instigasse mortales ad sapientiam excolendam, tum experientiâ tum testimonio Arist. notum est: *ἀλλὰ τὸ θαυμάζον ἐν τῷ νῦν καὶ πρῶτον ἤρξατο φιλοσοφεῖν.*
 quam

quam assertionem Pythagorici & Stoici adeo sibi persuaserunt, ut non dubitaverint Sapientiæ perfectionem in non admirando ponere.

§. VII.

Parabolarum tractatio ad quam Philosophiæ partem referetur, quæstio est non necessaria, nam similitudo, quæ vulgo Parabolarum constituit materiam, quatenus petitur e loco similibus, Logicæ propria est; Res autem, quæ inter se conferuntur, ad aliud atque aliud Philosophiæ genus pertinent, quas Poëta & Orator vel alius quispiam usurpat & suis usibus accommodat. Variè similitudines formantur, nimirum vel per actionem, vel sermonem, cuius ordini subjiciuntur Orationis species tam manifestæ quam obscuræ, quales sunt ænigmaticæ, Proverbiales, Allegoricæ, Parabolicæ & aliæ innumeræ.

Non defuerunt, inter quos Causinus Rh. l. 4. numerat Euclidem Megarensem, qui locum similitudinum, ut inutilem

tilem e classe argumentationum rejiciendam arbitrati sunt, iis persuasi rationibus, quod quicquid adfertur simile, vel rei, cui accommodatur, congruit, vel minus: si hoc, tota similitudo inepta erit; si vero illud, summæ est amentia, umbram quærere, ubi ipsum adest corpus. Sed illorum sententiam diluere magni negotii non erit, nam quanquam non diffitemur similitudines esse congrua rerum simulacra, quarum argumenta apud Dialecticos facile vellicantur, apud Oratores tamen & Poëtas, ubi res non tam probantur quam illustrantur, similia ad persuadendum & delectandum sunt aptissima. Præterea comparationes a diversis & dissimilibus non incommode petuntur ad rem declarandam, cum minimè necesse est, ut ea, quæ comparantur, in omnibus consentiant; nam sufficiet, si saltem similia non æqualia fuerint. Sic comparari potest homo cum igne, aqua, cane rebusque diversissimis, nihil tamen vitii

inerit comparationi, dummodo unam vel alteram similitudinis partem contineat.

§. VIII.

Sed ut Parabolas investigemus, consequens forte est, illarum auctores ostendere. De quibus tantum abest, ut certi quid statuere possimus, quòd constat, non unam solum gentem Parabolis usam fuisse, sed quamvis sua ex consuetudine eas ulurpasse. Certè Græcia, quæ multarum præclararum inventionum gloriâ floruit, Parabolarum auctoritatem suis fabulatoribus Homero & Orpheo tribuit. De hoc sententia est Huetii *Demonst: Ev: Prop. 4. p. 189.* non solum Orphica, quæ circumferuntur scripta esse supposititia, sed & nullum unquam extitisse Orpheum Thracium; idque inde probat, quod Thracia literarum minus amans scientias in rebus turpissimis habuerit, & quod Aristoteles idem senserit. *Heinsio Arist: Sac. part. 2, C. 1.* nullum est dubium, quin sint ea scripta
Or,

Orphei, quæ dicuntur Orphica. Nam ut doctrina erat Orphei, ita eam versibus concepit Onomacritum; Orpheum autem & Homero recentiorem esse, & de suo Homericis multa addidisse, vel inde confirmat, quod plurimum Deorum mentionem facit illi adhuc incognitorum. Sed excellentiss: Atlanticæ Auctor T. 2. C. 6. testimonio Servii Homerum ab Orpheo, Orpheum autem ab Apolline Hyperboreo carmen suum accepisse, asserit. Homerus itaque Parabolas poematis suis non invenit, sed aliunde collegit. Neque quæ dicuntur fabulæ Æsopicae ~~est~~ sunt vetustatis, ut appellari mereantur vetustissimæ. Quicquid sit, ex Verul: de augm. Sc. l. 2. c. 13. constat, scripta talia, quæ veritatem fabularum tegumentis involvunt, post literas Sacras esse antiquissima, & longè his antiquiores ipsas fabulas; siquidem ab illis, qui eas operibus suis admiscuere, tanquam prius creditæ & receptæ, non tanquam primum inventæ & excogitatæ

sunt, adeo ut tempus omnium antiquissimum fabularum fons & origo dici possit; quanquam postea insequentibus seculis ea scribendi ratio non omnibus populis placuit, unde & hodie contemni videtur & vilescere. Ea autem sive ex antiquis Hyperboreis, sive ex Iudaicæ gentis sacris & ritibus provenit, continuâ traditione apud quoscunque fabulæ in deliciis habitæ sunt, tanta incrementa cepit, ut, tamæ instar eundo vires adquisiverit: idque tantò magis, ob varias variorum populorum de Diis opiniones, quorum alii cœlis alii terris, aquis alii, aliique diversis actionibus præesse existimati sunt. Neque enim prisca Ethnicis erat insolens Heroas & Reges suos ob res præclarè gestas & præstita beneficia in Deorum numerum referre: summus siquidem honoris gradus apud eos fuit Divinam venerationem, cultumque consequi. Unde natum proverbium: *Homo homini Deus.* & illud Virgilii de Augusto:

Nam-

*Namque erit ille mihi semper Deus: illius aras
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.*

Hæc cum ab Ægyptiis, orisque septentrionalibus transiere ad Græcos, qui historiæ sub fabulis latentis ignari, omnia ad sua tempora & coævos sibi homines accommodaverunt, novis subinde figmentis additis, veritas tota extincta & in densissimas tenebras demersa est. Quo fiebat, ut fabulæ, quæ, teste Nat. Com. l. 6. c. 1. *semper aliquam historie partem tanquam fundamentum habent*, tantâ mendaciorum vanitate obscuratæ sint, ut inde sensum verum eruere difficile sit.

§. IX.

Ad duplicem usum, utilitatis scilicet & delectationis, quo etiam Poëtarum fines semper circumscribuntur, Parabolæ doctrinam non ineptè revocamus, quorum illa binas species, σαφήνειαν & κρύψιν complectitur, cum hujus operâ ingeniosè aliis ea abscondimus, quæ non nisi paucos novisse volumus; illâ ex adverso efficitur, ut palam & aper

apertè indicemus atque illustremus, quæ omnibus persuadere studemus. unde neque obscurè delectationis effectus elicitur. Huc redeunt causæ aliæ, ob quas veteribus Poëtico illo dictionis genere uti placuit, nempe ut eæ res, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse merebatur iudicio imperiti vulgi subtraheretur. Nam rectè Synesius in Calvitiî encomio : το δε πᾶσον καταγελάσσειαι ὁ δῆμος· δαίται γὰρ τετραλείας. *ridet ac despicit plebs, quod facilimum intellectu : opus vero ei narratione prodigiosa.* Præterea Parabolas taxandis potentiorum moribus commode intervire antiquitas in numerato habuit: hanc ob causam Euripides Atheniensium scelus ob occisum Socratem palam accusare metuens, Tragediam Palamedem scripsit, in qua per histriones versus hunc identidem repetens: ἐκάνειτε, ἐκάνειτε τὸν ἐλλήνων ἄριστον. toti Theatro & gemitum & lacrymas excussit. Simile quid habet Horatius Odâ XIV. Lib. I. quæ sic sonat :

*O Navis, referent in mare te novi
 Fluctus, O quid agis! fortiter occupa
 Portum: nonne vides, ut
 Nudum remigio latus,
 Et malus celeri saucius Africo,
 Antennaque gemant? ac sine funibus
 Vix durare carina
 Possint imperiosius
 Æquor? &c.*

Ubi omnia occulto quodam sermonis ha-
 bitu continuantur: nolebat enim Poeta
 bellorum civilium auctores perstringere.
 Sic Propheta Nathanus, ut Regi Davidi
 patratum ab eo facinus in memoriam
 revocaret, decentem finxit apologum,
 quo eum ad meliorem frugem redegit.
 Quò etiam spectat, quicquid commodi
 ex Parabolis memoriæ confertur; quip-
 pe cum multæ res, vel ob apparentem
 sibi insitam difficultatem, vel ob stupi-
 ditatem auditorum videntur obscuritate
 laborare, Parabolis non solum eæ feli-
 citer expediuntur, sed & melius infun-
 duntur animis audientium. Eo certe
 con-

confilio Salvator Christus, quotiescunq;
 offerebatur occasio, inter concionandū
 & docendum Parabolas sectatus est:
 nam cum ipsius auditores diversis erant
 sententiis, quorum alii Divinis præce-
 ptis pia simplicitate fidem adhibebant,
 alii repugnabant, optimam informandi
 viam per similitudines a rebus terrenis
 & vulgo notis summas, secutus, omnium
 captui, quatenus profuit, sese applicare o-
 peram dedit. Hac de re egregie Erasmus
 in Paraph. N. T. ad Marc. 4. v. 2. *Proponebat
 Christus Parabolas, h. e. rerum notissimarum
 similitudines. Est enim hoc simplicissimum di-
 cendi genus & rudibus maximè accommo-
 datum. Videtur enim prima specie puerile ac ri-
 diculum hujus mundi sapientibus: sed hoc do-
 cendi genus placuit aeternae sapientiae. Philoso-
 phi magna arte contortis syllogismis tenebras
 offundebant auditoribus, ceterum hoc doctrine
 genus simplicissimum sibi delegit JESUS, ut tota
 gloria mundi per Evangelium innovati esset
 Divinae virtutis. In Parabolis explicandis
 communis Theologorum norma est,*
 sum-

summo opere considerari debere scopum, ob quem assumpta est Parabola, quæ cum passim continet, ad sui ipsius substantiam parum pertinentia, circumstantiarum instar ornatus causâ ea adhiberi, sciendum est: ideoque ipsis verbis & omnibus Parabolæ partibus nimis non inhærendum, quanquam illarum applicationem tentare liceat, quatenus ea scopo & intentioni convenit. Sic Christus confertur furi, cujus tamen mores in Christum minus quadrant: quare evidens est, tertium comparationis in eo consistere, quod, ut fur, aliquando in sperato accessurus sit: quod etiam de aliis ejusdem generis Parabolis intelligere est. Ut innotescat propositio illa: Theologiam Parabolicam non esse argumentativam, constabit discrimen Parabolæ & Historiæ, cujus omnes partes ad probandum conducunt; illius neutiquam, uti sunt imbecillia argumenta e loco similium allata, ubicunque probationibus innitendum est. Non tamen obstat,

quo minus historia parabolicè queat usurpari. Sic quæ de divite & Lazaro memorantur, quis neget tunc temporis re quidem vera accidere potuisse, sed a Christo parabolicè fuisse tractata?

§. X.

Cæterum cum etiam apud Judæos Orationis parabolicæ genere nihil frequentius, quod testatur Oth. Lex. Rabb. Phil. pag. 438. inquires: *Oratoria Judæice nullum schema familiarius Parabolismo: Qui in eo genere præcipuè excellunt, erat Rabbi Meir, de quo dicunt in Sotah c. 9. משמת ר מרר בטלו משלום משלום: ex quo cessavit R. Meir, cessaverunt Parabolizantes; non quasi illis flosculis non amplius usi sint, sed quia nullus amplius fuit, qui in illis ita excelleret, ut fecit R. Meir; dispiciendum aliis visum est, utrum e Talmude Parabolas suas Salvator mutuatus sit: cum tamen id minimè factum esse asserit D. Pfeiffer Thes. Herm. C. 3. quin potius Talmudistas aliqua ex ipsius sermonibus*
 iustu

suffuratos suis intermiscuisse: etsi haud negat & Christum & ipsos aliquas Parabolas communi e consuetudine depromsisse & usibus suis conformasse. Iudaicarum Parabolarum facimus mentionem non ea mente, ut eas cum illis Salvatoris unius esse generis existimemus, quas ceu Divinæ sapientiæ plenissimas devotâ animi veneratione admiramur & suspicimus; sed ut pateat, præter illa mendaciorum monstra, etiam aliqua reperiri, quæ licet primum inspicienti viles videantur fictiones, interiori tamen sensu gentis illius Sapientiæ mysteria continent, adeo ut non nisi gravi consilio talia suis ab auctoribus conficta fuisse dixerimus: Horû tale exemplû e lib. Cholin c. 3. habet Schickardus in Bechin: Happer. &c. אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה Quæ ibidem Latinitate donata sic habent: *Dixit Cesar Jehoschue filio Chanania: DEUS vester leoni assimilatur, sicut scriptum est: leo rugit, quis non timebit? qualis non fortitudo ejus? eques interficeret eum! Respondit ei: non*

per

per hoc leoni vulgari assimilatur, sed leoni, qui est in Elai. Dixit ei: cuperem ego videre ipsum. Respondit ei: non potis es, ut videas ipsum. Dixit ei: veruntamen aspiciam ego illum. rogavit misericordem DEUM & avulsus fuit a loco suo. Cum adhuc abesset a colloquentibus quadringentas leucas, rugiit una voce: prostrata sunt omnes grævidæ, & mœnia Romana corruerunt. Cum vero distaret 300. tantum miliaribus, rugiit voce posteriori: concussa sunt omnia in tantum, ut dentes viris exciderint, & etiam ipsemet Caesar præcipitatus fuerit de throno suo in terram. Quorsum hæc, nisi ut figuratâ illâ dictionis formâ summa DEI potentia exprimatur & oculis animisq; vulgi subijciatur? quanquam interim quæ de Cæsare, Elai, mœnibus Romanis, aliisque circumstantiis narrantur, ad intentionem ipsius Parabolæ parum faciunt. Eximium enim magni Doctoris Judæorum Maimonidis monitum in More Nevochim: Cum videbis me explicare Parabolam aliquam, & in genere summam & scopum illius tibi indicare, noli postulare rationem & applicatio-

nem omnium verborum & rerum in parabola contentarum ad rem significatam. Nam si id feceris, in alterutrum duorum horum incidēs: vel declinabis a scopo & intentione Parabola: vel fatigabis te in querenda explicatione illorum, quæ explicari nequeunt, & ex hoc studio incidēs in vesaniam & vanitatem, inter multos nostro hoc tempore adeo familiarem, qui conantur quadam eruere e verbis auctorum, de quibus auctores nunquā quidem somniarunt. Optima sane & maxime ingenua parabolici sensus inveniendi via, quam circa parabolæ explicationem secutum esse, forte operæ pretium erit. Quin Judæis antiquioribus, ipsisque Hebræis Parabolæ sic cordi erant, ut quicquid eximium eloquentiæ genus saperet, **משל** vocarent, unde aureum suum Proverbiorum librū Salomon Parabolæ titulo insignivit, non quòd omnia, quæ in eo habentur, similitudinibus exposita sunt, sed ut è potissima parte totum denominaretur opus.

§. XI.

Ad hanc loquendi consuetudinem omnes fere populi Orientis, quotiescunque doctius quid & venustius in medium proferendum esset, Parabolis præcipue usi sunt. Hinc Scytharum legati in Oratione illa, quâ se Alexandrum ad pacis condiciones ineundas commoturos sperabant, rotundas & breves Parabolas adhibuere, *quid Tu? inquires, ignoras arbores magnas diu crescere, unâ horâ extirpari? Stultus est, qui fructus eorum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque minimarum avium pabulum fuit, & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido.*

Non hic possumus, quin paucis nominemus concisas Parabolas ab Alano quodam carmine, ad metri legem licet minus adcuratè composito, scriptas, quarum meminit Soran. Th. E. Sc. p. 96.

Nil

Nil aliud nisi se valet ardens Ætna cremare

Sic se non alios indidius igne coquit.

Non est in speculo res, quam speculamur in illo:

Eminet, & non est in muliere fides. &c.

§. XII.

Quod de Parabolis Judaicis modò dicebamus, scil. non debere earum expositionem longius extendi, quam patitur scopus & intentio dicentis, id quoq; de Parabolis Poëticis tenendū erit. Nam ut illarum, ita etiam harum interpretatio justos intra fines consistet, ne interpres vel ingenii defectu nudis vocibus inhæreat, vel nimia curiositate longius progrediatur, Poëtis mysteria affingendo, de quibus ne per somnium quidem cogitaverant. Proinde fabulas feliciter explicaturo necesse est, earundem auctorum propositum intellexisse: nam ut digitum vel auriculam solum inspiciens, hominem aliā notissimum vix cognoveris, nisi seriem, quā omnium membrorum convenientia constat, integrumque

corpus videris; ita ex una vel altera parte, omissis reliquis, quisquis fabulam spectat, erroribus involvi in proclivi est, cum nihil certi colligere potest, nisi totam seriem ipsamque cohærentiam ex iis quæ præcedunt & sequuntur enodare sat-
 egerit. Et cum notum est, fabularum bonam partem constituere gentilium Deorum Dearumque nomina, quæ suis Heroibus, Heroïnis & quibuscunque de re publica bene meritis adsignavere non solum veteres Græci, sed & longè iis antiquiores populi, linguas, a quibus ea originem traxerunt, didicisse peropus erit. Hinc ab Heinsio in Arist: Sacr. part. 2. c. 1. Græci passim malè audiunt, quod historias antiquas plerunque ita tractaverint, ut posteris vix dederint præter tenebras, dum originem & veritatem, unde illæ peti debuissent, sive malitiâ sive ignorantia ne leviter quidem attingentes, omnia novis auxerint figmentis & pro suis inventis venditaverint. Nam cum ab eruditis in
 ipsis

ipsis etiam fabularum vocibus peregrinæ
 linguæ vestigia observata sunt, ne ipsos,
 ait, eorum quæ dixerant rationes no-
 visse. Sic ab eis fingi Bacchum Iovis
 femori insutum & inde genitum, cum
 ignoraverint verum sensum phraseos
 prodire e cuiuspiã femore, quod Hebræis
 notat, filium alicujus esse: quibus deberi
 putat ortum fabulæ istius. nam ככח si-
 gnificat flevit, ululavit: in sacris autem
 literis dicitur posteritas Iacobi femore
 ejus egressa Gen. 46:26. Ex. 1:4. In eo
 quoque occupatur Rudb: Atl. T. 2. ut
 ostendat linguæ nostræ patriæ ignoran-
 tiam exteris scriptoribus errandi ansam
 præbuisse, simulque obstitisse, quò mi-
 nus e Runis Scaldisque historiam gentis
 Septentrionalis videre potuerint, quam
 posterii ipsorum exinde apud se, non
 foris natam crediderunt.

§. XIII.

Tantum olim & hodie obfuit fabulas
 interpretaturo linguarum imperitia;
 neque minus, parum industria ipsius

poëmaticis inspectio, & non calluisse consuetudinem, quam in suis scriptis figurandis sequi solent Poëtæ. Iphis enim inusitatum non est, variarum bestiarum formam & nomen hominibus tribuere. Hinc Lycaonis in lupum, Actæonis in cervum & aliorum in alia animalia transformationes. Non hic, an homines verè in bruta mutari possint, differimus, cum constat homines a Poëtis dici accipere eorum animalium habitus, quorum similitudinem moribus referunt. Ex nominibus ludus est in iis, quæ refert Chron. Norvagicum Cap. 233. Konungen sade til biden Stallare: så hunden efter som sarn inder kan bite på honom: Biden wände Dyan i handen på sig / och slog Thor på axlen med hammaren; thet war ett hårde slag / at Thore snafwade thet wid. Så stact Thore hund til Biden stallare mit i buken / och gaf honom banasår. Så sade Thore: Så bete wij Bidenen.

Præterea quoque metamorphosis occasionem aliquando dedisse videtur rara alicujus corporis facies, vel statura non vulgarem in longitudinem vel brevitatem

tem deflectens, qualis fuisse perhibetur
gigantum & pygmæorum, quorum hi
nostri ævi hominibus vix breviores ex-
titisse creduntur, quanquam collati gi-
gantibus breves comparuerant. Ad illo-
rum autem staturam demonstrandam
Poetæ formam monstro quam homini
similiorem confinxerunt. Sic enim He-
siodus in Theog. v. 150.

Ἰῶν ἑκάστων μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων αἰσσαντο :
Ἄπλαστοι : κεφαλῶν δὲ ἐκάστω πενήκοστα
Ἐξ ὤμων ἐπέφυκον ἐπὶ σιβαροῖσι μέλεσσιν.
*Quorum centum quidem manus ab humeris
prominebant :*

*Informes : capita verò unicuique quinquaginta
Ex humeris procreverant super robustos artus.*
Ad quem modum Iudæi Og Regis Ba-
san staturam describere videntur, de
quo Abba Schaul, cit: Schickardo, ait, se
iter facientem ipsius tibiā invenisse,
& in ea ultra tria milliaria fuisse pe-
regrinatum. quamvis hoc alius sit
farinæ.

Hoc

Doctrinâ moribusque Conspiciâ

DN. MICHAEL JESENHAUS,

De PARABOLIS egregiè differens.

Reddere cum specimen pulchra
hac contentis opellâ

Ingenii vires atque probare
tui,

Hisce tuis Pallas plaudent conatibus
opto

Atque creet dignum temet ho-
nore virum:

Sed Tibi det tandem summi Re-
gnator Olympi

Præmia, qui potis est, non peri-
tura, vale!

Gratulabundus

scripsit

NICOLAUS BERGER:

Ost. Bothn;

Pereximta

DN. RESPONDENS

Fautor & Amice singulariter dilecte,

Essem cum Walæ Tecum, Testoque
sub uno

Formarer, socio, sed minor ipse;
meo;

Iam tum multa tui dederas documenta
vigoris,

Plurimaque ingenii semina sparsa
boni.

Hinc ego dicebam: tot dotes fama
loquetur.

Nec spes augurio fallitur illa suo,
Quod tua scripta probant. Referet tibi
dextera Pallas,

Cum vigilatæ olim præmia noctis
erunt.

JOHANNES Röring.

Ost. Batn.

O! conaminibus castæ virtutis
honestis

Usque, PATER, sortem Divinitus ad-
de benignam!

*Institutori suo dilecto
animatus precatur*

JOHANNES LAURÆUS. O. F.
Ost. Boim.

